

A Prohászka szobor ledöntése a dokumentumok tükrében

Mint minden Prohászka téma, a szobrával kapcsolatos kérdés is igen összetett, bonyolult és tévedésekkel, sőt tudatos ferdítésekkel terhes. Az igazság felderítése azért is elodázhatatlan, mert az egyházi köztudatban sem a tényeknek megfelelően él a még napjainkban is látható szobor története.

A szobor ledöntésének közvetlen előzményei

A köztudatban eddig az élt, hogy Prohászka szobrának ledöntése szervesen kapcsolódik a kommunista párt un. tisztogatási akciójához, mely előre elhatározott szándékkal sorra likvidálta a neki ellenségnek számító személyek szobrait. A népi kollégisták-ból verbuvált különítmények sorra döntögették Pázmány, Verbóczy, Tisza István, Andrássy Gyula, Tormay Cecil, a magyar tisztet jelképező Görgey Artúr szobrait.

A közelgő választások miatt azonban Budapest új polgármestere, Vas István leállította ezeket a barbár cselekedeteket. Ráébredt ugyanis arra, hogy pártja még ellenszenvesebbé válik Budapest lakossága előtt, ha az amúgy is romokban heverő főváros legszebb szobrait meggyalázzák. A levéltári kutatások is egyértelműen bizonyítják, hogy *Prohászka szobrát nem a kommunisták gyalázták meg*. Ez természetesen nem azt jelentette, hogy később nem tették volna meg, de taktikai okok miatt ezt a választás utáni időkre tervezték.

Közben új események is jöttek, melyek szintén felkorbácolták az egyházellenes erők szenvedélyeit. 1947 ugyanis Prohászka halálának huszadik évfordulója volt, amiről az egyház nagy ünneplésséggel akart megemlékezni. Két központi ünnepség volt: az egyik Székesfehérvárott, a másik Budapesten. Már a fehérvári is óriási demonstrációvá vált, mert Mindszenty hercegprímással az élen a püspöki kar tagjai, a plébánosok híveikkel együtt hűséget vallottak Prohászka keresztény és nemzeti eszméi mellett. A kupolás templomban bemutatott szentmise után valóságos tüntetés volt a katolikus egyház mellett.

A húsvét utánra meghirdetett budapesti ünnepség híre újabb olaj volt a tüzre. Nemcsak a kommunisták, de a szabadelvű ateisták is gyalázkodó cikkek sorozatát zúdították az egyházra. A Népszava, a Világ, a Haladás című lapok és más orgánukok minden eszközt megragadtak, hogy Prohászka-ban a vélt ősellenséget, sőt a fehérterror és az antiszemitizmus legveszélyesebb propagátorát és ideológusát bélyegezzék meg, és minden lehető eszközzel semmisítsék meg.

A megszámlálhatatlan ocsmányság és rágalom közül itt most csak egyről számolok be, felhíva a figyelmet, hogy ezek a sorok és az ehhez hasonló cikkek már egy évvel a szobor ledöntése előtt jelentek meg! Amikor ugyanis kitudódott az emigrációból hazatért Károlyi Mihályról, hogy kertjéből el akarja távolíttatni Prohászka szobrát, elvararólati sajtóhadjáratot indítottak minden és mindenki ellen, ami vagy aki a keresztény - magyar eszméket hordozta, képviselte vagy hirdette. Prohászka kelyhet nyújtó ércalakját is ezek közé sorolták. Az említett cikk a Haladás 1946. május 16. számában található. Címe: "Ottokár püspök ledöntése", írja az a *Rónai Mihály András*, aki négy évi munkaszolgálat után több elvararólatással együtt létrehozta a szélsőséges egyházellenességéről hírhedt Radikális Pártot. Már írásának címe is jól mutatja, hogy nem csupán szobordöntést akar, hanem magát a püspököt, szellemét, az iránta érzett országos tiszteletet és rajongást szeretné széttagolni. A Pesti Napló egykori római és párizsi tudósítója nagyon jól tudja, hogy mit jelentett a magyarságnak Prohászka Ottokár. Tény, hogy ennyi gyűlölettel és hazugsággal soha senki nem merte gyalázzani az ország húsz éve halott Tanítóját és Apostolát, mint ez a zsidó származása miatt meghurcolt, személyiségében súlyosan sérült író. Jó, ha a Prohászka kutatás ilyen jellegű írásokra is felfigyel, - ezért Rónai cikkét egész terjedelmében a jegyzetanyagban dokumentációként közlöm. Itt elegendő, ha néhány kifejezésére utalok: Prohászka adta meg a lökést az ország legmeredekebb zuhanásához, melynek végén ott van a tömeggyilkos nyilas minorita, a halálra ítélt, felakasztott Pater Kun András... A fehérvári püspök a magyar középosztály *pastor diabolicusa*, aki nem volt több, mint egy igen igen dekoratíven maszkírozott, harciasan reakciós nagypapi kiállítás. Az ő hatása alatt tevékenykedik az egész magyar püspöki kar, élén Mindszenty bíborossal, sőt az alsópapság is, melynek soraiból egyre sűrűbben kerülnek ki a reakció kézigránátos janicsárjai. Hlinkához és Tisohoz hasonlítják Prohászka, akinek szobrát most ledöntik. Majd így fejezi be cikkét: "szellemét döntse meg, ha vezetői ellenére tudja, az újjáéledő magyar katolicizmus önmagában."

Rónai cikkétől visszhangzott az egész baloldali sajtó, és hozzá hasonló stílusban jelentek meg egymás után a Prohászka ellenes írások. A cél egyértelmű volt: végre kell hajtani "az októberi

forradalom hősenek, Károlyi Mihálynak akaratát, és kertjéből el kell tüntetni Prohászka szobrát." A Haladásban megjelent "Ottokár püspöktől - az ellenforradalmár Prohászkaig" című cikk is így fejeződik be: "korszerűtlenül itt felejtett emlékével szemben ítél a történelem" (1946. június 13.7. oldal)

A tények teljes ismeretéhez az is hozzátartozik, hogy Károlyi többször írt levelet a Budapesti Érseki Helynökséghez, és kérte, hogy a magántulajdonában lévő kertjéből az egyház illetékes hatósága szállíttassa el az inkriminált szobrot, felajánlván a szállítás költségeinek kifizetését is. A helynökségről azonban egyik levélre sem jött válasz. Ez az elítélendő magatartás természetesen még jobban felkorbácolta a szenvedélyeket, és mindenki csak az alkalomra várt.

Jellemző a kor szemléletére, hogy a keresztény-nemzeti oldal nem vette komolyan a feldühödött radikálisok fenyegetőzéseit. Az Uj Ember-ben *Kézai Béla* válaszolt "Egy ércszobor körül" c. cikkkel az egyre durvább támadásokra. Ebből ugyan kiderül, hogy a keresztény közvélemény irányítói látták az egyre tornyosuló veszélyeket, és Kézai nyíltan rámutat a fő hangadóra, Rónai Mihály Andrára, aki fent idézett cikkével lényegében bejelentette "eszmei segédletét" Prohászka budapesti szobrának ledöntéséhez, - ám elképzelhetetlennek vélték annak tényleges végrehajtását. Erre utal Kézai kijelentése is. Szerinte az elmúlt évszázad legnagyobb keresztény magyar apostolának személyét és szobrát nemcsak a Karizma és a Géniusz, hanem a kultúremberiség együttérzése és követőinek sok millió szobra, híveinek ragaszkodása és szeretete is védelmezi. (1946. június 23.)

Utólag könnyű naivnak neveznünk ezeket a szavakat, de akik átéltek, sőt aktívan részt vettünk az egyre erősödő keresztény-nemzeti öntudat újjászületésében és ércfalként felsorakoztunk a megalkuvást nem ismerő Mindszenty bíboros mögé, Kézai választ igaznak ítéltük. Most természetesen helytelenítjük, hogy a Budapesti Érseki Helynökség válasz nélkül hagyta Károlyi Mihály jogosnak nevezhető, többször megismételt kérését, és minden bizonnyal úgy döntenék, hogy a gróf kastélyának kertjéből már 1946-ban átszállíttatjuk apostolunknak és prófétáknak vallott püspökünk ércszobrát akár a Központi Szeminárium, akár a székesfehérvári Prohászka templom udvarába. Így megmenthetjük volna őt is, érbe öntött alakját is a meggyalázástól. A sátáni harc közepette azonban ritkán sikerül bölcs határozatokat hozni!

Annai bizonyos, hogy ezt a súlyos mulasztást, mely mind az evangélium, mind a demokrácia, mind az illem szabályait sérti, Károlyi és elvararólati provokációnak minősítették. A rendkívül jól megszervezett és nagy tömegeket, csempeli munkások ezreit is megmozgató fehérvári ünnepség után forrpontra jutott a Prohászka ellenes hangulatokeltés. 1947 húsvétját írjuk. A magyar püspöki kar a Fővárosban április 27-én, vasárnap kívánta megünnepelni a Károlyi Kert tőrszomszédságában, vagyis az Egyetemi templom szőcskéjén rosszul lett és 1927. április 2-án meghalt Prohászka huszadik évfordulóját. Ez az ünnepség minden bizonnyal a fehérvárinál is nagyobb szabású lett volna. És az is egészen biztos, hogy az akkor még mindig a Károlyi Kertben álló szobránál is óriási ünnepség és koszorúzás lett volna. Az apokaliptikus vihar az ezt megelőző éjszaka tört ki. Károlyi Mihály elvararólati ugyanis elérkezettnek látták az időt, hogy szavak helyett immár tettekkel is megmutassák mire képesek!

Faludy György a szoborledöntés koronatanúja

A következőkben elmondottakhoz két olyan dokumentumot használtam fel, melyeknek adatai kiegészítik egymást, illetve az események időrendiségét segítik rekonstruálni. Mindkettőt közlöm a tanulmány végén.

Károlyi Mihály emlékiratának *Hazatérés* című fejezetét a Magyar Nemzet közölte 1966. május 22-én. Ebben csupán az egykori elnök 1946. május 8-án történő Budapestre érkezéséről és a Károlyi palota erkélyén látottak kapcsán elhangzott kijelentéséről találunk fontos adatokat. Károlyi elmondja, hogy az akkori igazságügyminiszter, a szociáldemokrata Ries nagyméretű kulcsot adott át a lépcsőházban: "Az elrabolt épület most visszazáll jogos tulajdonosára", mondotta. Bizonyára ez nemcsak a palotára vonatkozott, hanem a mögötte elterülő nagy kertre is, melyről Károlyi ugyan úgy nyilatkozik, hogy "most nyilvános kerteté vált". Ennek ellenére azonnal szemügyre vette, majd kifogásolta, hogy olyan szobor van a parkban, mely annak idején nem volt ott. "Ki ez?" - kérdeztem a szomszédomat. Zavart csend támadt. A rossz szememmel én ugyan rá nem ismertem. "Ki ez?" - kérdeztem határozottan. Titkárom, a lelkes Havas Endre sügta a fülembe: "Prohászka püspök"

Az ezután következő mondatok lényeges adatokat tartalmaznak, mert Károlyi maga mondja el, hogy mióta ismeri Prohászka, és saját szájából hallhatjuk kritikáját. "Az ünnepi hangulattól ki-

zökkentem, írja, Prohászka püspök a fehérterror patronusa volt és a szocialisták egyik leghevesebb ellenfele. Pályáján liberális, széles látókörű egyházi férfiúként indult el; annak idején, az első világháború elején ezért kértem meg épp őt, hogy összeeskessen feleségemmel. "Ezt innen sajnos el kell vinniök, ha azt akarják, hogy én itt éljek, ebben a házban", mondtam, és hátat fordítottam a püspöknek."

A másik dokumentum, *Faludy Györgytől* származik, és sokkal részletesebben írja le az eseményeket abban az interjúban, melyet Hegyi Béla jegyzett fel az Uj Tükör 1988. június 18. számában. A kérdést Hegyi vetette fel, gondolván, hogy Faludy a kommunizmus szája íze szerint fog válaszolni. Tévedett. Ugyanis Faludy örült, hogy végre alkalma nyílik feltárni az események hátterét. Ebből néhány részletet említek meg az összefüggések jobb megértése miatt. Tudjuk, hogy Faludy már a harmincas évek vége felé is éveket töltött Franciaországban. Párizsi éve alatt megismerkedett Károlyi Mihállyal, akivel többek között Prohászka-hoz való viszonyáról is beszélt. Érdekelte, hogy az emigrációban élő egykori baloldali politikus milyen véleménnyel van a püspökről. Idézem Károlyi szavait Faludy tolmácsolásában: "Prohászka az első világháború idején az ő hívei közé tartozott, és akkor fordult el-lene, amikor a politikai oportunizmus ezt kívánta; mitöbb, őt *far-kastorkú gazembernek* szokta volt aposztrofálni. Hogy valaki védekezni nem képes emigránst ily módon támadjon, és ugyanakkor - egyházi méltósága ellenére - születési hibáját vesse szemére (Károlyi platinalemezt hordott gégejében), azt nem kis méltatlanságnak érezte. Láttam: úgy látszik nem tudja, hogy Prohászka szobrát azzal a palotával szemközt állították fel, ahol Károlyi a fiatal-ságát töltötte, és amelyhez annyi emlék fűződött. Óvakodtam tehát Károlyit felvilágosítani, hol áll Prohászka szobra".

Ezután tér rá az 1946-ban történetekre, melyeket mi már ismerünk: Károlyi visszatér otthonába, kinéz a kertben álló szoborra, és sürgeti annak elszállíttását. Ez a mondat így hangzik: "Károlyi egy év alatt háromszor fordult ajánlott levélben az illetékes egyházi hatósághoz, hogy a szobrot az ő költségén az általa rendelkezésre bocsátott teherautón szállítsák el bárhová az országban". Minthogy válasz egy évig sem érkezett, **Károlyi megkért bennünket, döntsük le a szobrot, lehetőleg úgy, hogy kárt ne tegyünk benne. Így történt!**

Elérkezett az ördögi terv kiagyalóinak órája. 1947. április 26-án az éj leple alatt a Károlyi Mihály által felkért szabadelvű csoport fiatal tagjai kötelekkel, rudakkal, vassodronyokkal "felfegyverkezve" kötelet akasztottak a püspök szobrára, és ledöntötték. Akciójuk sikeresnek érezhették, hiszen túteljesítették Károlyi óhaját: még a püspök feje is levált a törzséről, és ott hevert lábuk előtt a porban. Diadalittasan ott is hagyták: hadd lássák a másnap, április 27-én, vasárnap reggel misére igyekvők, hogy éjig magasztalt prófétájuk milyen sorsra jutott.

Természetesen futótűzként terjedt el a szörnyű hír. Vasárnap egész nap tartott a hívek zárandoklása. A földön heverő fejet visszahelyezték a talpazatra, ahogy ez a korabeli fényképen is látható. A virágerdővel betakart szobor előtt megjelentek a keresztény vallások vezetői, élükön Mindszenty József bíborossal. A megriadt embereket ezekkel a szavakkal bátorította: "Prohászka nem döntötték le, szelleme ezzel még csak emelkedett". A délutáni és az esti órákban már ezres tömeg állta körül a ledöntött, meggyalázott szobrot. (Uj Ember 1947. május 4)

Érthető, hogy mindenki azt kérdezte: kik követték el ezt a val-lást sértő provokációt? Legtöbben a kommunista pártot tették felelőssé, hiszen köztudott volt, hogy aktivistái döntötték le a többi budapesti szobrot is. Mivel az ország választás előtt állt, kellemetlenül érintette az ügy Rákosiékat is. Ravasz kétszínűségükre jellemző, hogy heves vita robbant ki a Polgármesteri Hivatalban a kommunisták és a szociáldemokraták között. Goda Gábor, a Polgármesteri Hivatal XI. ügyosztályának akkori kommunista vezetője ezt írja: "A Prohászka szobor váratlan ledöntése komoly konfliktust okozott a két párt között. Nem azért, mert mi Prohászka-hoz ragaszkodtunk, hanem azért, mert ahhoz kellett egy plénum, egy végrehajtás...Ennél ez nem így történt, és emiatt a szociáldemokratákat megvádolták. Nahát ebből egy nagy vita kerekedett Bechtler Péterrel, a főváros szociáldemokrata alpolgármesterevel. Olyan információink voltak, hogy a Szociáldemokrata Pártból indult ki ez az akció...Mi nem a szobrot védtük, hanem módszerbeli kifogásaink voltak." (Vissza-

emlékezők. Kézirat. BFL 48-56).

Ez azonban csak farizeusi taktikázás volt, hiszen május 3-án a főváros városrendezési és közművelődési szakbizottsága előtt Fodor Gyula kommunista alpolgármester egyértelműen így nyilatkozott: "A munkáspártok nem tartják helyesnek, hogy az eltávolítandó szobrok még mindig régi helyükön vannak." (Kis Újság 1947. május 4.5.1). Ez az állásfoglalás jól mutatja, hogy a kommunisták "műfelháborodása" csupán a közvélemény megtévesztését szolgálta, valójában burkoltan támogatták, és szemet hunytak nemcsak az akció, de a módszer felett is, "a cél szentesíti az eszközt" jellegzetesen kommunista jelszó jegyében.

(folytatása a harmadik és hatodik oldalon)

EURÓPAI IDŐ – Az Európai Unióban szabadságát és önrendelkezését megteremtteni kívánó erdélyi magyarság lapja – ISSN 1220-9929

Főszerkesztő: Horváth Alpár. Helyettes főszerkesztő: Stóffán György. Felelős szerkesztő: Simon Ildikó. Főmunkatárs: Borsos Géza, Kolombán Sándor, Krasznai Zoltán.

A szerkesztőség postacíme: El-KIA, 520100 Sf.Gheorghe, C.P.: 15. Tel./fax: 0267-318 895. Honlap: <http://www.e-ido.com/> E-mail: europai_ido@e-ido.com

A kiadó címe: Európai Idő Kiadó, 520085 Sf.Gheorghe, Daliei 2., bl.44/C1. Bankszámla: COD IBAN: RO42BRDE150SV03075641500 – BRD-GSG SUC. SF.GHEORGHE.

Főkönyvtel: Illyés Veronika. Könyvtel: Simon Ildikó. Terjesztés: az Európai Idő Terjesztőhálózata. Felelős terjesztő: El-KIA Kft. Nyomda: Europrint Nyomda – Csíkszereda

Az Európai Idő hasábjain szerző nevével, szignójával stb. megjelent írások illetve más forrásból átvett cikkek, illusztrációk nem föltétlenül tükrözik a szerkesztőség véleményét, s így felelősséget sem vállalunk ezek tartalmáért! A cikkekért minden esetben azok szerzői a felelősök.